

Biblioteka
AVANTURA REČI

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala

Kim Thúy

“MĀN”

Original title: Mān

Copyright © Les Éditions Libre Expression, 2013

All rights reserved

Copyright © 2016 za srpsko izdanje Čarobna knjiga

Objavljanje ove knjige podržao je

La Société de développement des entreprises culturelles (SODEC)

SODEC
Québec

ISBN 978-86-7702-489-5

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, prešampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga

Beograd 2016.

KIM TUJ MĂN

Preveo s francuskog
Vladimir D. Janković

**Čarobna
knjiga**

*ležati pored tebe
ležim pored tebe, tvoje me
ruke grle. tvoje ruke
grle nešto više od onog što ja jesam.
tvoje ruke grle ono što ja jesam
kad ležim pored tebe i
kad me tvoje ruke grle.*

Ernst Jandl¹

¹ Rihard David Preht, *Ljubav – razgradnja jednog osećanja*, s nemačkog na francuski preveo Pjer Dezis, *Belfon*, 2011. (Prim. aut.)

①

Mama i ja nimalo ne ličimo. Ona je sitna, ja sam *mę*
velika. Ona ima zagasit ten, a meni je koža kao u onih •
francuskih lutaka. Ona ima rupu u listu na nozi, a ja *majke*
imam rupu na srcu.

Moja prva majka, ona koja me je začela i donela na svet, imala je rupu u glavi. Ona je bila sasvim mlada, možda još devojčurak, zapravo, jer nema te Vijetnamke koja bi se drznula da nosi dete a da pritom nema burmu na prstu.

Druga moja majka, ona koja me je pronašla u bašti, usred bamija, imala je rupu u veri. Ona više nije verovala u ljude, naročito kad govore. I zato se povukla u jednu kolibicu od slame, daleko od moćnih rukavaca Mekonga, da tamo deklamuje molitve na sanskritu.

Treća moja majka, ona koja me je gledala kako pravim prve korake, postala je mama, moja mama. Tog jutra poželela je da ponovo raširi svoje ruke. I tako je otvorila kapke na prozorima u svojoj sobi, koji su do tog dana bili stalno zatvoreni. U daljini, u titravoj svetlosti, ugledala me je, i ja sam postala njena kći. Ona me je darivala drugim rođenjem, odgajajući me u jednom velikom gradu, u kojem bih inače bila niko i ništa, u dvorištu jedne škole, okruženu decom koja su mi zavidela što imam majku koja uči decu i prodaje zamrznute banane.

dina Svakog jutra, vrlo rano, pre nego što počne nastava,

- odlazile bismo u kupovinu. Prvo bismo nabavile zrele kokosov kokosove orahe, one koji imaju mnogo mesa, a malo orah soka. Gospođa što prodaje narendala bi nam jednu polovinu oraha pomoću zapušača od boce s nekim gaziranim pićem, a pričvršćenim na štapić. Dugačke tračice padale su, kao kakav ukrasni friz, nalik na one vrpce što krase list bananovca istaknut na tezgi. Ta prodavačica bila je od onih što neprekidno pričaju, a mami je uvek postavljala jedno te isto pitanje: „Šta vi to dajete tom detetu da jede kad ima tako crvene usne?” Pošto sam samo gledala kako da izbegnem tu njenu opasku, beše mi prešlo u naviku da uvučem usne, ali onda bi ona dohvatila drugu polovinu onog oraha i počela tako brzo da je renda da bih ja jednostavno zinula. Nogom se, inače, oslanjala o dugačko crno metalno rende koje je drškom bilo naslonjeno na drvenu klupicu. Ne obraćajući pažnju na šiljate vrške na zaobljenom kraju lopatice, ona je komadala meso kokosa rendajući ga brzinom mašine.

To kako su komadići padali kroz praznu sredinu rendeta podseća me možda malo na ono kako o Božiću padaju pahulje snega, uvek bi rekla mama, citirajući, u stvari, svoju majku. Kroz moju mamu bi, tako, progovarala njena majka, jer je mama poželela da je opet čuje. Isto tako, kad god bi videla dečake kako igraju fudbal praznom limenkom, neizostavno bi, ali uvek, prošaputala „londi”, kao što je činila njena majka.

Bila je to prva francuska reč koju sam naučila, „londi”².
 Na vijetnamskom, *lon* znači *limenka*, a *đi* – otići. Ta
 dva zvuka zajedno, kad ih čuje jedna Vijetnamka, na
 francuskom čine „ponedeljak”. Upravo kako je to
 činila njena mati, i mene je moja mama naučila toj
 reči i tražila od mene da uprem prstom u limenku pre
 nego što ću je šutnuti, a onda da kažem „lon-di” za
 ponedeljak. Taj dan, drugi u sedmici³, najbolji je od
 svih zato što je mamina majka umrla ne stigavši da je
 nauči kako se izgovaraju nazivi ostalih dana. Jedino je
 uz ponedeljak ostala vezana jasna i nezaboravna slika.
 Ostalih šest dana ni sa čim nije mogla dovesti u vezu,
 te su joj stoga bili slični. Zato je moja majka često
 brkala „utorak” sa „četvrtkom”, kao što bi ponekad
 umesto „subota” rekla „sreda”.

thứ 2

•
ponedeljak

thứ 3

•
utorak

thứ 4

•
sreda

thứ 5

•
četvrtak

thứ 6

•
petak

thứ 7

•
subota

chủ nhật

•
nedelja

² Iskvaren oblik francuskog *lundi*, što znači *ponedeljak*. (Prim. prev.)

³ I u zapadnom svetu dugo su nedelju smatrali prvim danom u sedmici, što će reći da je ponedeljak drugi. (Prim. prev.)

ót hiêm Ali, pre nego što je ostala bez majke, moja mama je

- ipak imala dovoljno vremena da nauči da se mleko iz kokosovog oraha dobija tako što uhvatiš komade mesa kokosovog, natopiš ih u toplu vodu, pa ih stiskaš dlanovima. Majke su učile svoje kćeri da kuvaju, čineći to ispotiha, šapatom, da im slučajno komšike ne ukradu recepte, pa da im posle zavedu muževe služeći im ista ta jela. Kulinarsko predanje prenosilo se u potaji, kao što mađioničar uči svog šegrta nekom triku, dakle, danas jedan pokret, sutra drugi, u ritmu svakodnevice. I tako su kćeri, sledeći prirodan poredak stvari, učile da količinu vode za pirinač mere tako što će u nju gurnuti prvi članak kažiprsta, da „opake začine” (*ót hiêm*) seckaju vrhom noža kako bi ih preobrazile u bezopasne cvetiće, a mango da ljušte od korena do vrha, prateći smer u kojem se protežu vlakna...

Tako sam ja od majke naučila da, od svih tih silnih *chuoī*
vrsta banana koje se prodaju na pijaci, jedino banane •
chuoī xiêm mogu da se spljošte a da ostanu cele, i banana
da se zamrznu a da ne pocrne. Kad sam stigla u
Montreal, pripremila sam tu poslasticu svom mužu,
koji to ne beše jeo dobrih dvadesetak godina. Želja
mi je bila da opet okusi taj prepoznatljiv spoj pistača
i kokosovog oraha, dva sastojka koja se, na jugu
Vijetnama, mogu sresti kako u slatkišima, tako i kad
sednu ljudi da doručkuju. Nadala sam se da ću mužu
uspjeti da serviram tu poslasticu a da nijedan sastojak
ne izostavim, i da mu se onda pridružim, kao jedna
od onih aroma koje prođu gotovo neopaženo zato što
su nam pod nepcem stalno.

chông Mama me je tom čoveku poverila vođena materinskom
 • ljubavlju, isto onako kao što me je časna sestra, moja
 muž druga majka, prepustila njoj, mami, razmišljajući
 isključivo o mojoj budućnosti. Pošto se mama
 pripremala da umre, tražila mi je muža koji bi morao
 da ima očinske kvalitete. Jedna od njenih drugarica,
 koja se tom prilikom istakla kao provodadžika, došla
 nam je jednog popodneva u posetu i sa sobom dovela
 njega. Mama me je zamolila da poslužim čaja, samo
 toliko. Nisam tog čoveka pogledala u lice, čak ni kad
 sam spuštala šoljicu pred njega. Tu se moj pogled i ne
 traži, jedino se njegov važi.

thuyên Došao je izdaleka i imao je malo vremena. Mnoge
nhân porodice čekale su ga da ga upoznaju sa svojim
 • kćerima. Poreklom je bio iz Sajgona, ali iz Vijetnama
 boat je otišao dvadeset godina ranije, čamcem, kao jedan
 people od *boat people*⁴. Nekoliko godina proveo je u jednom
 izbegličkom kampu u Tajlandu, pre nego što će se
 konačno domoći Montreala, gde je našao posao, ali
 ne i domovinu. Bio je jedan od onih koji su predugo
 živeli u Vijetnamu da bi mogli postati Kanadani. I,
 obrnuto, koji su predugo živeli u Kanadi da bi mogli
 ponovo da postanu Vijetnamci.

⁴ *Boat people* (engl.) – ljudi iz čamaca; taj izraz odnosi se na reku
 izbeglica koja je, po okončanju Vijetnamskog rata, a naročito u
 periodu 1978–1979, čamcima napuštala Vijetnam. (Prim. prev.)

Ustao je od našeg stola i krenuo prema vratima korakom čoveka nesigurnog, izgubljenog između dva sveta. Nije više ni sam znao da li treba da prođe prvi ili da propusti žene. Nije više znao da li bi njegov glas trebalo da bude zaista njegov, ili provodadžikin. Sve smo bile poražene njegovim oklevanjem u trenucima kad se obraćao mami. Nazivao ju je čas „starijom sestrom” (*Chi*), čas „tetkom” (*Cô*), čas „baba-tetkom” (*Bác*). Niko mu zbog toga nije mogao zameriti zato što je došao s nekog drugog mesta, s mesta gde lična imena služe upravo tome da mogu da ostanu bezlična. U odsustvu zamenica, vijetnamski jezik nameće određen stav već od prvog kontakta: mlađi od dvaju sabesednika duguje poštovanje i poslušnost onom starijem i, obrnuto, potonji je dužan da savetuje i zaštiti mlađeg. Da je neko sa strane mogao da sluša taj njihov razgovor, mogao bi da nasluti da je taj mlađi, recimo, mamin bratanac, i to sin maminog starijeg brata. Isto tako, kad se razgovor vodi između dve osobe koje nisu povezane rodbinskim vezama, bilo bi moguće ustanoviti da stariji sagovornik ima manje godina od roditelja onog drugog. U slučaju mog potonjeg muža, on bi svoje zanimanje za mene delimično izrazio i time što bi mamu nazvao „*Bác*”, jer to „baba-tetka” uzdiglo bi mamu u rang njegovih roditelja, što bi, opet, samo po sebi podrazumevalo poziciju tašte. Ali on je bio nesiguran, i zbunio se.

văn hóa
•
kultura

quạt máy Na naše veliko čuđenje, vratio se sutradan donoseći ventilator

- nam darove: jedan ventilator, zatim kutiju keksa s javorovim sirupom i bocu šampona. Ovoga puta morala sam da sednem između mame i provodadžike, prekoputa tog čoveka i njegovih roditelja, koji su na sto izneli njegove slike: te on za volanom svog automobila, te on pored nekih lala, te on u svom restoranu, ispred dve činije, a prstom hoće da pipne vrelu čorbu. Mnogo njegovih fotografija, a on na svima sam.

hoa Mama je pristala i na treću posetu, koja je zakazana
phượng za dva dana kasnije. On je zatražio da neko vreme

- provede nasamo sa mnom. U Vijetnamu su kafei u kojima se sedi tako što se stolice okrenu prema ulici, kao u Francuskoj, bili rezervisani isključivo za muškarce. Devojke, bez pudera i veštačkih trepavica, nisu pile kafu, ako ništa drugo a ono ne na javnom mestu. Mogle smo u komšiluku da pijemo *smoothies* od graviole, sapodile ili papaje, ali taj ugao dvorišta, opremljen plavim plastičnim stoličicama, kao da je bio rezervisan za ukradene osmehe učenica i sramežljive dodire mladih zaljubljenih ruku. A mi smo tad bili tek budući muž i žena. Od cele četvrti ostala nam je samo klupa od ružičastog granita ispred nastavničkih stanova, gde smo živeli i mi, u dvorištu

ukrasno drvo

škole, pod ukrasnim drvetom otežalim od cvetova, ali nežnih, krhkih grana, nalik na ruke neke balerine. Jarkocrvene latice pokrivala su celu klupu, a onda je on sklonio granu da bi imao gde da sedne. Ja sam ostala da stojim i gledala sam ga tako, i žao mi je bilo što ne može da se vidi takav, sa svih strana okružen cvećem. I upravo u tom trenutku znala sam da ću doveka ostati tako da stojim, da njemu nikad ni na pamet neće pasti da mi napravi mesta pored sebe, jer on je bio takav i nikakav drugačiji: sam i usamljen čovek.

- con sóc* Pružila sam mu čašu limunade sa soljenom limetom
- koju je za njega pripremila moja majka. I on sam
- veverica* ličio je na mrke limete marinirane u soli, ugrijane na suncu i izobličene od vremena, jer pogled mu je sada bio ne star, ali ostareo, gotovo proziran, razvodnjen.
- Jesi li ikad videla vevericu?
 - Samo u knjigama.
 - Odlazim sutra.
 - ...
 - Poslaću ti papire.
 - ...
 - Imaćemo decu.
 - Da.

Onda mi je dao svoje podatke, rukom ispisane, na listu hartije presavijenom nadvoje. Zatim se udaljio, sporim korakom, kao izgubljen, poput vojnika koji je mami svojevremeno dao ovu pesmu, takođe ispisanu na parčetu hartije presavijenom nadvoje:

Anh tang em
Cuoc doi anh không sông
Giac mo anh chi mno
Mot tâm hon đê trong
Nhung đem trang mong cho

Anhg tang em
Bài thơ anh không viết
Noi đâu anh đi tìm

*Màu mây anh chưa biết
Tha thiet của lang im*

Nudim ti
Život koji nisam proživeo
San koji ne mogu da odsanjam
Dušu koja je čamila pusta
Za dugih besanih noći čekanja

Tebi na dar nosim
Pesmu koju nikad nisam napisao
Bol ka kojem se otvaram
Boju oblaka koju nisam spoznao
Žudnje koje rađa tišina.⁵

⁵ Việt Phương, *Cúa đũa mó, Thơ*, 2008. Na francuski prepevala Kim Tuj. (Prim. prev.)

áo dài Zvao se Fuong. Mama ga je poznavala još iz vremena kad se „boćao” bacajući sandale. Zapazila ga je zato što tunika je on, kad god bi ga srela u povratku iz škole, redovno kiksirao. Drugari iz njegove ekipe govorili su da mu to moja mama maleriše. A on je čekao svoju priliku, svakog dana u isto vreme, sve i ako još nije znao šta zapravo čeka. Ali znao je da je to čekanje počelo onog časa kad ju je ugledao prvi put kako prolazi u belo*áo dài*, što je bila uniforma njene nove škole; ime joj je bilo izvezeno plavim koncem na etiketi zašivenoj između ramena i leve dojke. Izdaleka kad je gledaš, krajeve te tunike podigao bi vetar, i tad bi se ona preobrazila u leptira što lagano jedri u nekom neznanom pravcu. I, počev upravo od tog trenutka, nije propustio ni jedan jedini dan da sačeka mamu posle časova, pre nego što će je tako, na rastojanju, otpratiti do kuće.

guóc Prvi put joj se obratio mnogo kasnije, kad je mami pukla štikla na cipeli, što su, uostalom, već bili drvene sandale s potpeticom predvideli njena polubraća i polusestre. Tad joj je on brže-bolje prišao, ponudivši joj svoje sandale, da bi se potom udaljio noseći onu cipelu sa slomljenom potpeticom. Kad je otišao do jednog rođaka, koji je, inače, pravio mrtvačke kovčege, iznenadio se prepoznavši tragove testere u drvetu. Sutradan ju je sačekao kod bugenvilije koja je oplemenjivala strogi

metal na kapiji sudijine kuće. Onog časa kad je mama zakoračila na prvu pločicu na stazici, on je spustio cipele, u odgovarajućem smeru, na prag. Da ne ugrozi mamin ugled, udaljio se nekoliko metara. Ona ih je obula pre nego što će, tamo gde su do maločas stajale njene cipele, ostaviti Fuongove sandale, one zahvaljujući kojima je mogla da nastavi put ka kući a da se ne isprlja, da ne zastajkuje, da ne zaplače.

mua Otkako je senka Fuongova počela da prati njenu, ona
• više nije plakala pod bušnim kišobranom nalik na
kiša rešetom, jer bi je Fuongov uvek natkrilio pre nego što
prva kap padne, pa čak i pre nego što mama ugleda
prvi sivi oblak na nebu. Nosila je, tako, dva kišobrana,
jedan iznad drugog, dok je Fuong, gologlav, hodao tri
koraka iza nje. Nikad on ni pozeleo ne bi da se skloni
pod kišobran pod kojim je ona jer bi tad kiša mogla
da pokvari raskošnu, zift-crnu, besprekorno ravnu
maminu kosu.

Izvan tog vrta punog stabala longana, papaje i
nangka nemoguće je bilo čuti tišinu u kojoj je živela
mama. Niko, izuzev posluge, ni slutio nije da se njena
polubraća i polusestre zabavljaju tako što joj, recimo,
slome zubac na češlju, ili joj odseku pokoji uvojak
dok ona spava. Mama je uspela da ubedi sebe u
potpunu nevinost njihovih postupaka, ili u činjenicu
da ti postupci proističu iz nevinosti kao takve. A ona
je ćutala, da sačuva i tu nevinost, i nevinost svoga oca.
Nije želela da vidi kako njen otac gleda sopstvenu
decu kako se kidaju među sobom, jer već je on bio u
isti mah i svedok i sudija raspada svoje zemlje, svoje
kulture, svog naroda.